

## **Koncept žádosti o registraci znaku města Litomyšle v REKOS – vyjádření**

K předloženému konceptu Žádosti města Litomyšle /renomovaně zpracovaného heraldikem p. Mgr. Janem Tejkalem/ o registraci litomyšlského znaku v Registru komunálních symbolů (REKOS – viz usnesení VVVKMT č. 221, resp. Zpravodaj vexilINFO 2007, č. 91, s. 2) si dovoluji uvést následující. Je zjevné, že autor materiálu vychází důsledně z díla /kompendia/ Jiřího ČARKA *Městské znaky v českých zemích*, Praha 1985, a to jak z blasonu („*Na červeném štítě je bílá /sic! - správně stříbrná/ heraldická lilie se třemi okruhy okvětních lístů, z nichž nejširší je horní okruh, spodní nejužší. Nad spodními listy je na ose květu prstenec.*“), tak z citace pramenů a literatury – viz str. 230 + nečíslovaná příloha /kresba znaku/. Přestože Jiří Čarek neznal širší pramennou základnu a ani literaturu /zejména pak tu regionální/, lze koncept Žádosti o registraci zpracovaný Mgr. Janem Tejkalem považovat za dostačující k tomu, aby jej Podvýbor pro heraldiku a vexilologii doporučil Poslanecké sněmovně Parlamentu České republiky ke schválení.

\*

Jelikož jsem se v roce 1994 podílel na zpracování návrhu praporu /sic!/ (termín vlajka se ve Vexilologickém lexikonu objevuje až od roku 2004!) města Litomyšle a spolupracoval v této záležitosti s vedoucím odboru vnitřních věcí MÚ Litomyšl p. Ing. Jaroslavem Dvořákem, dovolím si k tomu uvést několik poznámek.

Zpracování návrhu znaku města Litomyšle a jeho zaslání PS PČR ke schválení nebylo nutné, neboť znak byl doložitelný historickým materiálem a nepřetržitě (kontinuálně) užíván; šlo tedy o tzv. „vydržené právo“. Potřeba jeho registrace v REKOS se stala aktuální až od roku 2007. V souladu s tehdy platnou legislativou tak bylo nutné zpracovat pouze návrh praporu /sic!/ a zaslat jej PS PČR k projednání a schválení. Tehdy se k němu vyjadřovala Heraldická komise a poté jej postoupila PS PČR ke schválení. Při zpracování návrhu praporu města jsem vycházel zejména z kresby městského znaku publikované v knize Květy Reichertové, *Litomyšl*, Praha 1977, s. 21 (autorem Jan Morávek ?), který navazoval na dříve publikované /renesanční/ předlohy, včetně renesančních pečetí – viz mj. městská pečeť u listiny z 24. října 1639 (SOKA Svitavy, fond AML Ia-listiny, inv. č. 71). Blason znaku tak zněl: *Na červeném španělském štítě stříbrná heraldická lilie se třemi okruhy okvětních lístů, z nichž nejširší je horní okruh, spodní nejužší; nad spodními listy je v ose květu prstenec*. Z kresby znaku vycházel návrh městského praporu, jehož popis byl následující: *Na červeném listu praporu je umístěna bílá lilie se třemi okruhy okvětních lístů, z nichž nejširší je horní okruh, spodní nejužší, nad spodními listy je v ose květu prstenec*.

*Poměr šířky k délce listu je 2 : 3. Návrh byl schválen rozhodnutím č. 15 předsedy PS PČR z 5. 5. 1994 s upraveným popisem – Na červeném listu bílá lilie z městského znaku.*

*Poměr šířky k délce listu je 2 : 3. Ve schvalovacím protokolu PS PČR nebyla uvedena všechna data správně - šlo zejména o zavádějící údaj týkající se okresu /Svitavy/; opravu později zveřejnil Ing. Petr Exner – viz P. EXNER, *Vexilologický lexikon. Prapory obcí ČR (1991-1994)*, Hradec Králové 2003, str. XII, ([web.uhk.cz/cvp/Vexilexi/VL301.utm](http://web.uhk.cz/cvp/Vexilexi/VL301.utm), 19. 6. 2009). Veškerý písemný materiál týkající se návrhu praporu města je uložený v SOkA Svitavy, fond Pakosta Oldřich, Mgr., NAD č. 1621, ukl. č. 22/10; příp. ve fondu SOkA Svitavy - korespondence, (s ohledem na provenienční princip možná i v centrální spisovně původce, tedy MÚ Litomyšl, pokud již příslušná agenda neprošla skartačním řízením).*

## PRAMENY

Znakové privilegium Litomyšle (pokud bylo kdy vydáno) se nedochovalo. Město Litomyšl odvodilo – dle mínění historiků a heraldiků – svůj znak od znaku (erbu) první vrchnosti lokality (jíž byl premonstrátský klášter užívající ve znaku zlatou lilii na modrém poli) tak, že zaměnilo původní tinktury premonstrátského znaku za zeměpanské; symbolem města se tak stala stříbrná lilie na červeném poli. /Heraldickou liii prezentují někteří heraldici jako stylizovaný květ kosatce!/

## Prameny sfragistické (pečeti, pečetidla, kovová razítka, jejich otisky - výběr)

Období gotiky: pečeti tvaru gotického štítu s figurou heraldické lilie z let 1347, 1352, 1356 a 1409 (SOkA Svitavy, fond AML Ia, inv. č. 7, 10, 11 a 30). Období renesance: pečeť z roku 1639 (SOkA Svitavy, fond AML Ia, inv. č. 71); pečeť z roku 1607 – výpis z originálu kšaftu Voršily, manželky Michala Svitavského (SOkA Svitavy, fond AML Ic, inv. č. 197, kart. 4/7). Mosazné pečetidlo Purkmistrovského úřadu Litomyšl – 2. pol. 19. stol. (SOkA Svitavy, PROPe, kat. č. 62, kart. 3/47); mosazné razítko Místního důchodu města Litomyšle (SOkA Svitavy, PROPe, kat. č. 86, kart. 3/4).

## Znaky (erby) na architektuře

Freska bílé /stříbrné/ lilie tvaru liliového kříže na červeném gotickém štítě z druhé poloviny 14. století v atriu kapitulního chrámu Povýšení sv. Kříže v Litomyšli; znak města na renesančním kamenném ostění z druhé poloviny 16. století – lapidárium RML; znak města Litomyšle nad gotickým ostěním dveří kostela sv. Mikuláše ve Sloupnici /přelom renesance a baroku/; novorenesanční provedení znaku města na průčelí lodi kapitulního chrámu Povýšení sv. Kříže z konce 19. století; secesní polychromované provedení znaku města na průčelí Smetanova domu z roku 1905; novorenesanční polychromované

provedení znaku města na průčelí budovy Vyšší odborné školy a Střední pedagogické školy v Litomyšli z roku 1907; polychromovaný znak města na budově domova důchodců při Prokešově ulici; provedení znaku města u schodiště z Vodních valů do Masarykovy třídy z roku 1913; novorenesanční provedení znaku města na portálu Farního úřadu Československé církve husitské z druhé dekády 20. století; mozaika „Litomyšl“ u vchodu do budovy MÚ Litomyšl s renesančním provedením znaku města (autorem architekt Jaroslav Šusta). /Znak města Litomyšle nalezneme též na hraničních meznících vytyčujících litomyšlské městské panství./

#### Umělecká vyobrazení znaku města (malby, kresby, grafika, drobné plastiky etc.)

Malba znaku města od Antonína Dvořáka na střeleckém terči Jaroslava Lormana znázorňujícím účast litomyšlské gardy na červnovém povstání 1848 v Praze (RML, inv. č. 20T-90); znak města na kresleném diplomu pro Mistra Aloise Jiráska z roku 1891 o udělení čestného občanství města Litomyšle; kresba znaku od Otto Poplera v litomyšlské městské kronice se zápisy z let 1918-1923 (SOkA Svitavy, MSK, sign. KR 20); kresba znaku Litomyšle od Mikoláše Alše na diplomu o udělení čestného členství Sokola Aloisu Jiráskovi; kresba znaku města od Vratislava Hugo Brunnera na dipolmu o čestném členství Aloise Jiráska v Akademickém spolku Smetana v Litomyšli; kresba znaku od Rudolfa Vejrycha na obalu katalogu Krajinské výstavy východních Čech z roku 1929; rytina litomyšlského znaku od Josefa Korába na obalu jubilejního almanachu vydaného na počest 300letého trvání litomyšlského gymnázia (1944); několik kreseb znaku města od Zdeňka Mariy Zengera v příspěvku publikovaném v periodiku *Zprávy z muzeí od Trstenické stezky* (1973); kresba znaku od Jiřího Loudy v knížce *Znaky československých měst* (1972); kresba znaku od Josefa Herčíka v knize Jiřího Loudy *Česká města* (1974); kresba znaku města /od Jana Morávka ?/ v publikaci Květy Reichertové *Litomyšl* (1977); kresba znaku v díle Jiřího Čarka *Městské znaky v českých zemích* (1985); kresba znaku od Vladimíra Vícha ve sborníku vydaném k příležitosti litomyšlského milénia *Litomyšl 981-1981* (1981); kresba znaku /od Milana Grygara ?/ v publikaci Jindřicha Růžičky *Města ČSSR. Litomyšl*, Praha 1988; znak města na bronzové medaili od akad. sochaře Jiřího Věnečka vydané k turistické akci *Dálkový pochod rytíře Toulavce* (1900); znak města vycházející z pečeti z roku 1347 na umělecké mříži zdobící vstup do budovy SOkA Svitavy /se sídlem v Litomyšli/ od akad. malířky Ludmily Jandové a akad. sochaře Mgr. Martina Jandy z roku 1998; znak Litomyšle v retrospektivě od akad. sochaře Jiřího Věnečka na sádrovém modelu a následně na stříbrné pamětní medaili vytvořené v roce 2009 u příležitosti 750 let od povýšení Litomyšle z osady na město.

#### Znak města na dalších archiváliích (výběr)

Výuční listy s vedutami a znakem města Litomyšle uložené ve fondech a SD SOkA Svitavy a ve sbírkách RML; znak v pečetním poli, který signuje účetní knihu „Rent Hauptbuch zur Ausgabe für das Jahr 1850“ a který prezentuje klasickou formu heraldické figury znaku města. (SOkA Svitavy, fond AML III – RM, inv. č. 835).

### Symbolika historických částí Litomyšle

Zánik patrimoniální správy v roce 1848 umožnil u většiny měst v českých zemích připojení bezprostředně přilehlých vsí a vytvoření politických obcí tak, jak je v podstatě známe nyní. V případě Litomyšle tomu tak ale nebylo. V září 1850 byl v Litomyšli zřízen nový městský úřad jako výkonný orgán následně zvoleného obecního výboru (tedy zastupitelstva) v čele s purkmistrem města. Ale již od roku 1865 došlo k postupné volbě místních výborů a starostů osad (bývalých vsí) – Záhradí, Zahájí, Lánů a Suché – jež samostatně spravovaly své osadní jmění. Obdobně tomu bylo i v Litomyšli samé, kde existovala tzv. osada města, jejíž volený místní výbor spravoval městský majetek /tzv. „město uvnitř hradeb“/. Třeba dodat, že všechny tyto samosprávné jednotky užívaly při úředním styku na razítkách vlastní symboliku. (Tu lze v podobě pečetidel doložit i pro starší období, tedy před rokem 1850.) K úplnému spojení samosprávy Litomyšle (včetně jednotné symboliky!) došlo až v roce 1941 v souvislosti se zrušením osad na území Protektorátu Čechy a Morava vládním nařízením č. 265 z 12. června 1941, kterým se zrušují osady ve smyslu obecního zřízení. Sammlung der Gesetze und Verordnungen, Jahrgang 1941, Prag 1941, s. 1357-1359.

(Mosazné pečetidlo vsi Záhradí z roku 1693 – SOkA Svitavy, PROPe, kat. č. 383 – kart. 13/8; stříbrné pečetidlo rychtářského práva Zahájí z roku 1668 – SOkA Svitavy, PROPe, kat. č. 51, kart. 11/2; stříbrné pečetidlo Dolního předměstí – Lány z přelomu 17. a 18. století – SOkA Svitavy, PROPe, kat. č. 49, kart. 3/39; mosazené razítko Dolního předměstí Lány z druhé poloviny 19. století, PROPe, kat. č. 50, kart. 3/37; otisk razítka osady Záhradí z roku 1931 – SOkA Svitavy, fond AML III, inv. č. 1704; otisk razítka osady Zahájí z roku 1931 – SOkA Svitavy, fond AML III, inv. č. 1637; otisk razítka osady Suchá z roku 1923 – SOkA Svitavy, fond AML III, inv. č. 1568).

### LITERATURA – DODATKY

EXNER Petr, *Vexilologický lexikon. Prapory obcí ČR (1991-1994)*, Hradec Králové 2003, str. XII.

FRAJDL Jiří – ZÁLABSKÝ Josef, *Vexilologie. Učební texty vysokých škol*, Pedagogická fakulta Hradec Králové 1989, str. 8-21.

- HORA Josef – RŮŽEK Vladimír, *Katalog pečetí, pečetidel a sbírkových odlišností z archivů České republiky. Stav zpracování katalogu k 23. 5. 2011 (3. edice)*, CD-R, Praha 2011.
- JELÍNEK František, *Historie města Litomyšle*, díl druhý, Litomyšl 1845.
- KOL., *Městská heraldika Čech, Moravy a Slezska*, Praha 2016.
- KREJČÍK Tomáš – PSÍK Richard, *Základy heraldiky*, Ostrava 2008.
- KUČA Karel, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku III. díl, Kolí-Mi*, Praha 1998, str. 553-569.
- LAŠEK František, *Litomyšl v dějinách a výtvarném umění*, Litomyšl 1945.
- LIŠKA Karel, *Městské znaky s ozdobami*, Praha (Práce) 1989.
- LIŠKA Karel – MUCHA Ludvík, *Klíč k našim městům /znaky, pečeti/, Praha (Práce) 1979. Litomyšl 981-1981* (edd. Jindřich Růžička), Praha 1981.
- MATĚJKA Bohumil - ŠTĚPÁNEK Josef - WIRTH Zdeněk, *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese litomyšlském*, Praha 1908.
- MÜLLER Karel, *Současný stav a úkoly naší obecní (komunální) heraldiky*, in: *Heraldika viva II*, Pardubice 2002, s. 7-13.
- NEJEDLÝ Zdeněk, *Litomyšl. Tisíc let života českého města*, Litomyšl 1934.
- PAKOSTA Oldřich, *Ke znaku města Litomyšle*, in: *Kulturní zpravodaj města Litomyšle*, prosinec-1990, str. 6-12.
- PAKOSTA Oldřich, *Několik postřehů k symbolice litomyšlských historických městských částí*, in: *Stopami dějin Náchodska* 12, 2008, str. 311-316.
- PAKOSTA Oldřich, *K symbolice města Litomyšle*, in: *Pomezí Čech, Moravy a Slezska. Sborník prací ze společenských a přírodních věd* 10, 2009, str. 287-300.
- PAKOSTA Oldřich, *Litomyšl. Symbolika města a jeho historických částí*, Litomyšl 2017, 60 stran.
- REICHERTOVÁ Květa, *Litomyšl*, Praha 1977, /znak s. 21/, (kresba znaku Jan Morávek ?).
- RŮŽIČKA Jindřich, *Města ČSSR. Litomyšl*, Praha 1988, /znak obálka/, (kresba znaku Milan Grygar ?).
- RŮŽIČKA Jindřich a kol., *Okresní archiv Svitavy se sídlem v Litomyšli. Průvodce po fondech a sbírkách*, Hradec Králové 1973, s. 72-74.
- SEDLÁK Vladimír Jan, *O původu erbu města Litomyšle*, in: *Heraldika. Bulletin pro pomocné vědy historické* XIII, 1980, str. 134-138.
- SKŘIVÁNEK Milan, *Litomyšl 1259 – 2009, město kultury a vzdělávání* (1. vydání) Litomyšl 2009; Vydání druhé opravené a doplněné Obrazovou kronikou let 2009-2016, Litomyšl 2016.
- SVOBODA Zbyšek – EXNER Petr, *Vexilologický lexikon, vexilologické názvosloví*, Praha -

Hradec Králové 2000.

ŠIMEK Tomáš a kol., *Pečeti a pečetidla východočeských archivů a některých muzeí 1226-1620. Katalog*, Praha 2008.

ZENGER Zdeněk Maria, *Znak města Litomyšle*, in: Zprávy z muzeí od Trstenické stezky 13-14, 1973, str. 27-35.

#### Přehled použitých zkratek

AML = fond Archiv města Litomyšl

MSK = Mezifondový soubor kronik

MÚ = Městský úřad

PROPe = Pečetidla, razítka, jejich otisky a pečeti

PS PČR = Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky

RML = Regionální muzeum Litomyšl

REKOS = Registr komunálních symbolů

RM = Regulovaný magistrát

SD = Sbírka dokumentace

SOkA Svitavy = Státní okresní archiv Svitavy se sídlem v Litomyšli

VVVKMT = Výbor pro vědu, vzdělání, kulturu, mládež a tělovýchovu

V Litomyšli dne 6. dubna 2025

Mgr. Oldřich Pakosta,  
emeritní ředitel SOkA Svitavy